

*Kuijkoekoek in de Extremadura, Spanje,
31 maart 2022 (Paul van Pelt)*

Broedparasitisme bij (Kuif)Koekoek

Paul van Pelt

In de pauze van de VWG-bijeenkomst van december in D'n Aard, terwijl Pieter en Jan druk bezig waren om de punten te tellen voor de fotowedstrijd, liet ik een selectie van vogelfoto's zien die ik maakte tijdens mijn reis naar Extremadura en Coto de Doñana in Spanje.

Bij het tonen van een Kuifkoekoek kwam de vraag, volgens mij van Robbert, of deze ook zijn eieren in het nest van een andere soort legt, maar er was niemand aanwezig die daar (zo uit het hoofd) een definitief antwoord op kon of durfde te geven. Dat leek me een prima aanleiding voor een klein internetonderzoekje en een kort artikel in de Blauwe Klauwier. Ik ben hierbij niet op zoek gegaan naar allerlei wetenschappelijke artikelen, maar heb simpelweg gebruik gemaakt van Wikipedia (zowel de Engelse als Nederlandse), birdsoftheworld.org en daarnaast heb ik wat vragen gesteld aan ChatGPT, vooral om zelf eens kennis te maken met deze nieuwe methode van informatievoorziening.

Het fenomeen waar we in dit geval over spreken is 'broedparasitisme'. Wikipedia

leert dat er twee soorten broedparasitisme te onderscheiden zijn bij vogels: intraspecifiek en interspecifiek. Bij intraspecifiek broedparasitisme wordt er geparasiteerd op dezelfde soort, zoals bijvoorbeeld bij Brilduikers vaak schijnt te gebeuren. Het vrouwtje legt dan haar eieren in het nest van een ander vrouwtje, om zo aan de zorgplicht te kunnen ontkomen. Er zijn overigens

Koekoek bij Valkenswaard, 15 mei 2021 (PvP)

meerdere manieren van intraspecifiek parasiteren: het kan bijvoorbeeld ook zo zijn dat een alleenstaand mannetje gebruikt wordt om de zorgplicht voor de jongen over te nemen, zodat het mannetje wat een paar gevormd had lekker zijn gang kan gaan. Die zit dan waarschijnlijk ergens in het café, bier te zuipen met zijn maten.

Wat we kennen van bijvoorbeeld "onze" Koekoek is dus interspecifiek broedparasitisme: het leggen van de eieren in het nest van een andere soort. En ja, dat doen meerdere soorten Koekoeken, waaronder ook de Kuifkoekoek, hoewel de meeste Koekoeksoorten geen broedparasieten zijn. De Koekoek is, zoals de meesten wel zullen weten, in staat tot *plastic egg mimicry*: het kunnen "namaken" van eieren van verschillende vogelsoorten. Bij de Koekoek is elk vrouwtje gespecialiseerd in een bepaalde vogelsoort om op te parasiteren, meestal kleine zangers zoals bijvoorbeeld Heggenmus of Kleine Karekiet.

Jonge Koekoek wordt gevoerd door een Kleine Karekiet, Visvijvers Bergeijk, 31 juli 2021 (Hans Blox)

Volgende pagina: Koekoeken op de Visvijvers Bergeijk.
Linksboven: 28 mei 2016 (PvP), overige: 30 en 31 juli 2021 (Hans Blox)

Een Koekoekvrouw die uit een nest van Kleine Karekieten is grootgebracht, zal vervolgens zelf ook weer (voornamelijk) parasiteren op de Kleine Karekiet. Mannetjes zijn hierin nergens aan gebonden: zij kunnen paren met vrouwtjes ongeacht welke soort zij parasiteren. Dit draagt ook bij aan een voldoende grote variatie in de genenpoel van de Koekoek.

Dan de Kuifkoekoek. Ik begin mijn zoektocht naar antwoorden op birdsoftheworld.org. Direct bovenaan de pagina over het broeden vind ik de korte tekst *Obligate brood parasite*. Dat wil zeggen dat de Kuifkoekoek, net als de Koekoek, altijd de eieren onderbrengt bij een gastgezin. Dat doet hij ook bij meerdere soorten. Er zijn ook niet-obligate broedparasieten, die hun kroost deels bij anderen onderbrengen en een deel zelf uitbroeden en grootbrengen in een zelfgemaakt nest.

Tot zover in broedgedrag weinig verschillen tussen Koekoek en Kuifkoekoek, maar die zijn er wel een paar. Zo is de Kuifkoekoek wat groter dan de Koekoek en brengt zijn eieren ook onder bij grotere soorten. In Europa vooral de Zwarte Kraai en de Ekster, maar ook andere kraaiachtigen komen in aanmerking. Ik vond het frappant te lezen dat de Blauwe Ekster, net als de Kuifkoekoek een soort die ik in Europa associeer met

Spanje en Portugal, niet geparasiteerd wordt. Op het Afrikaanse continent worden de eieren bij andere soorten ondergebracht, zoals de Schildraaf, maar ook verschillende soorten spreeuwachtigen en bijvoorbeeld Hop en Scharrelaar.

Kuifkoekoek in de Extremadura, 31 maart 2022 (PvP)

Ook het leggen van de eieren verloopt net even wat anders. Waar bij de Koekoek de vrouw dit alleen voor haar rekening neemt, is bij de Kuifkoekoek sprake van teamsport. Het mannetje leidt de beoogde gastouders af, waardoor het vrouwtje de kans krijgt om ongestoord haar ei te leggen. Waarschijnlijk gebeurt het op deze manier omdat de soorten waarop geparasiteerd wordt groter zijn, en daarmee ook een grotere bedreiging vormen.

Een laatste belangrijk verschil is dat, in tegenstelling tot bij de Koekoek, bij de Kuifkoekoek de jongen van de gastouders niet uit het nest worden verwijderd. Bij de Koekoek kan dit zowel door het vrouwtje Koekoek gedaan worden als door het jong zodra die uit het ei gekomen is. Jonge Kuifkoekoeken worden samen met de eigen jongen door de gastouders grootgebracht, waarbij de Kuifkoekoeken wel het grootste aandeel voedsel opeisen.

Opvallend genoeg kan het desondanks voordelig zijn het nest te delen met een Kuifkoekoek. De jonge Kuifkoekoeken kunnen namelijk een geur afscheiden die predators afweert. In gebieden waar veel predatie optreedt, bijvoorbeeld door katten, is het daarom voor jonge vogels gunstig voor overleving als het nest gedeeld wordt met een jonge Kuifkoekoek. In gebieden met weinig predatie is dat voordeel natuurlijk kleiner en weegt het niet op tegen het voedselverlies wat optreedt voor de jonge vogels van de gastheersoort.

Al met al weinig relevante informatie voor het vogelen in de Kempen, waar ik de eerstkomende jaren niet veel Kuifkoekoeken verwacht, maar wat mij betreft toch leuk om aan de hand van een simpele vraag eens wat te weten te komen over een bepaalde vogelsoort. ■

